

Prezydenci RP na Uchodźstwie

1939–1990

Scenariusz wystawy: prof. dr hab. Rafał Habielski

Współpraca: Elżbieta Duda, Marta Gosk, Sergiusz Kazimierzuk

Projekt graficzny i skład: Tandem Studio

Recenzja: dr hab. Patryk Pleskot

Redakcja: dr Magdalena Baj

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

1 września 1939 r. Polska – bez wypowiedzenia wojny – została zaatakowana przez nazistowskie Niemcy. 17 września inwazji dokonał Związek Sowiecki. Przewaga agresorów, pragnienie zachowania ciągłości ustrojowej i obawa przed dostaniem się do niewoli wymusiły decyzję opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej przez władze państwowe. Oprócz prezydenta i rządu poza krajem znalazła się kilkudziesięcioletnia rzesza uchodźców cywilnych i wojskowych.

17 września 1939 r. Zamek Królewski, siedziba Prezydenta RP, plonie po nalocie niemieckim. Po zajęciu Warszawy przez Niemców zamek ograbiono. Pozostałości zostały wysadzone po upadku powstania warszawskiego. Fot. NAC

II wojna światowa

22 września 1939 r. Defilada wojsk niemieckich i sowieckich w Brześciu Litewskim.
Fot. Bundesarchiv

Wrzesień 1939. Wkroczenie Armii Czerwonej do Polski. Fot. AIPN

Ambasada RP w Londynie, 1942 r. Od lewej Prezydent RP Władysław Raczkiewicz i premier RP gen. Władysław Sikorski podczas rozmowy. Fot. NAC

17 września 1939 r. wskutek postępów wojsk niemieckich oraz rozpoczętej właśnie agresji sowieckiej na Polskę granicę polsko-rumuńską przekroczyli Prezydent Ignacy Mościcki oraz rząd RP. O decyzji opuszczenia kraju przesądziła wola kontynuowania walki w formule państwa na obczyźnie. Internowanie Prezydenta Mościckiego przez władze rumuńskie wymusiło jednak zmianę na stanowisku głowy państwa. Funkcję tę objął Władysław Raczkiewicz. Sprawował ją aż do swojej śmierci w 1947 r. Dwa lata wcześniej Raczkiewicz, świadomy skutków politycznego finału wojny, równoznacznego z uzależnieniem Polski od Związku Sowieckiego, zdecydował – zgodnie z Konstytucją 1935 r. – o przedłużeniu działalności prawowitych władz RP na uchodźstwie. Misję Prezydenta Raczkiewicza kontynuowali jego następcy. Pojmując swoją działalność jako protest przeciw niesprawiedliwości i zniewoleniu, uznawali za konieczne dochowanie wierności idei ciągłości niezależnego państwa polskiego do czasu rozpadu reżimu komunistycznego w kraju. Za wydarzenie umożliwiające zakończenie zobowiązania podjętego po wybuchu II wojny światowej uznali demokratyczne wybory prezydenckie, przeprowadzone w Polsce w listopadzie–grudniu 1990 r.

OBYWATELE RZECZYPOSPOLITEJ!

Nocy dzisiejszej odwieczny wróg nasz rozpoczął działania zaczepne wobec Państwa Polskiego, co stwierdzam wobec Boga i historii.

W tej chwili dziejowej zwracam się do wszystkich obywateli Państwa w głębokim przeświadczeniu, że cały Naród w obronie swojej Wolności, Niepodległości i Honoru, skupi się dookoła Wodza Naczelnego i Sił Zbrojnych oraz da godną odpowiedź napastnikowi, jak to się już nieraz działo w historii stosunków polsko niemieckich.

Cały Naród Polski, pobłogosławiony przez Boga, w walce o swoją świętą i słuszną sprawę, zjednoczony z Armią, pójdzie ramię przy ramieniu do boju i pełnego zwycięstwa.

Warszawa, dnia 1 września 1939 r.

(—) IGNACY MOŚCICKI

W końcu września 1939 r. prezydent oraz rząd Rzeczypospolitej rozpoczęli swą działalność we Francji. Ukonstytuowała się Rada Narodowa – namiastka parlamentu, przystąpiono do formowania armii. W Paryżu toczyło się życie polityczne, dyskutowano o przyczynach klęski, poszukiwano rozwiązań na przyszłość. Z powodu inwazji Niemiec na Francję 10 maja 1940 r., a także w związku z klęskami wojsk francuskich – polskie władze, uchodźców cywilnych oraz wojsko przeniesiono do Wielkiej Brytanii.

Pignerolles, k. Angers, Francja. Klasycystyczny pałac będący rezydencją Władysława Raczkiewicza – Prezydenta RP na Uchodźstwie.
Fot. N.N., Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie

Etap francuski

(wrzesień 1939 r. – **czerwiec 1940 r.**)

20 maja 1940 r. Obóz organizacyjny i szkoleniowy
Wojska Polskiego we Francji – zbiórka plutonu
szkoły podoficerskiej. Fot. NAC

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

(czerwiec 1940 – lipiec 1945)

5 sierpnia 1940 r. Podpisanie polsko-brytyjskiej umowy wojskowej. Od lewej siedzą: minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii Eduard Halifax, ambasador Edward Raczyński, gen. Władysław Sikorski, premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill, minister spraw zagranicznych August Zaleski, minister Clemen Attlee, Arthur Greenwood. Pierwszy z lewej w rządzie stojących – Anthony Eden. Fot. NAC

Prezydent, rząd oraz Rada Narodowa rozpoczęli urzędowanie w Londynie w czerwcu 1940 r. Działy organizacje polityczne, rozwijało się życie kulturalne i naukowe, wychodziła prasa w języku polskim. Ewakuowane z Francji oddziały wojskowe rozlokowano w Szkocji. Polscy piloci okryli się sławą podczas bitwy o Anglię. Sformowana na Wyspach I. Dywizja Pancerna wzięła udział w inwazji na kontynent, rozpoczętej przez aliantów w czerwcu 1944 r.

Etap londyński

Październik 1940 r., Lotnisko Leconfield. Piloci Dywizjonu 303. Od lewej: ppor. Mirosław Ferić, kpt. John A. Kent, ppor. Bogdan Grzeszczak, ppor. Jerzy Radomski, ppor. Jan Zumbach, ppor. Witold Łokuciewski, ppor. Bogusław Mierzwa, por. Zdzisław Henneberg, sierż. Jan Rogowski i sierż. Eugeniusz Szaposznikow. Fot. Domena publiczna

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Luty 1945 r. Jalta na Krymie. Konferencja przywódców koalicji antyniemieckiej. Siedzą od lewej: premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill, prezydent USA Franklin D. Roosevelt i dyktator ZSRS Józef Stalin. Fot. AIPN

Czasy powojenne

(1945–1990)

Konferencja w Jaltie (luty 1945 r.) przekreśliła nadzieje na niepodległość powojennej Polski – uzależnionej od Związku Sowieckiego i skazanej na rządy komunistów mimo sprzeciwu społeczeństwa polskiego. Po zakończeniu II wojny światowej na Zachodzie znalazło się ok. 600 tys. Polaków, którzy stawali się reprezentantami państwa polskiego na obczyźnie. Państwo to utrzymywało w Londynie własne władze emigracyjne z prezydentem na czele. Swym istnieniem zwracały one uwagę na bezprawność decyzji podjętych wobec Polski pod koniec wojny.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

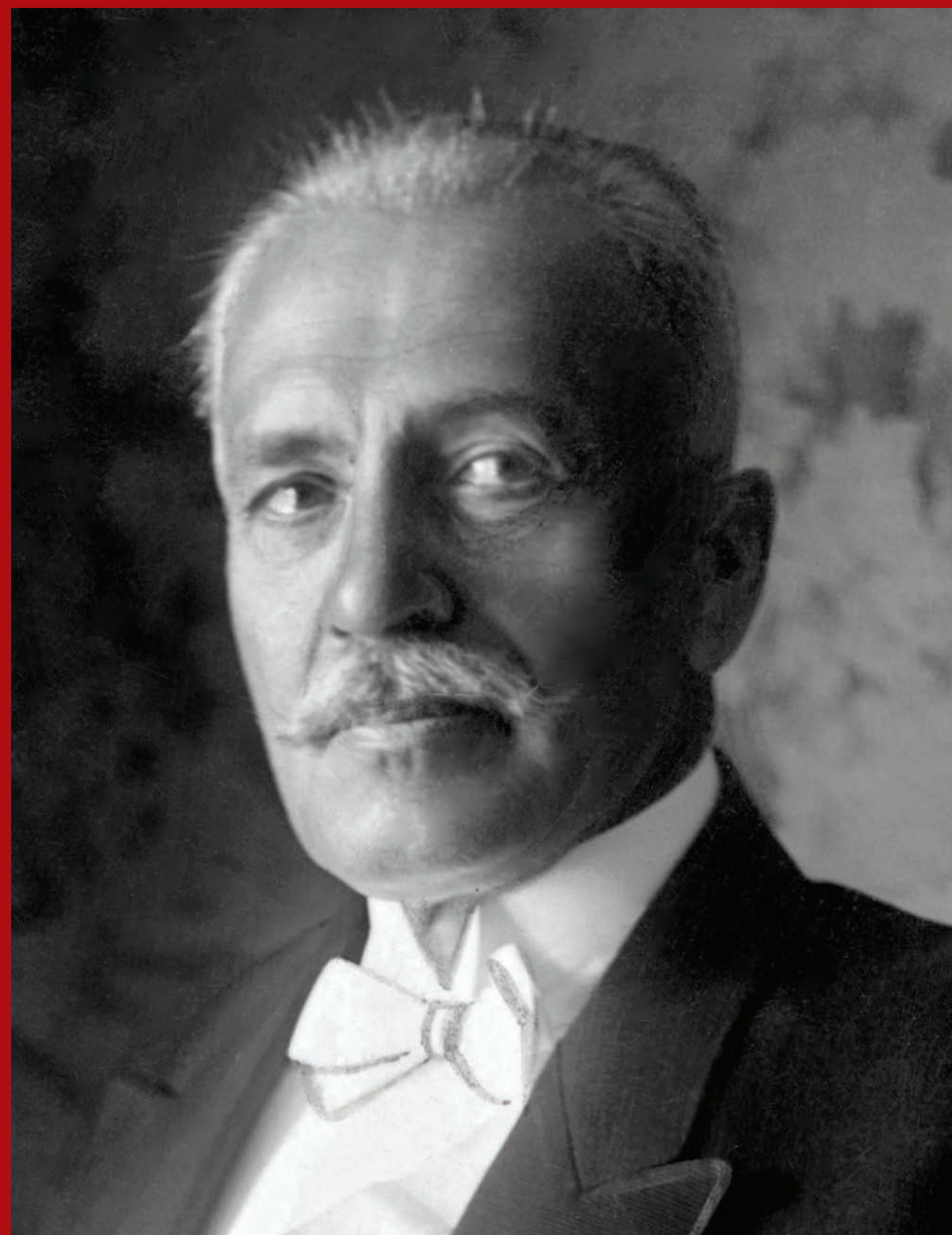
Ignacy Mościcki

(1867–1946)

był wybitnym chemikiem, profesorem Politechniki Lwowskiej i Warszawskiej. Urząd Prezydenta RP objął w 1926 r. Ponownie został wybrany w 1933 r. 17 września 1939 r. przekroczył granicę z Rumunią z zamiarem przedostania się do Francji. Został internowany przez władze rumuńskie, co spowodowało konieczność wyznaczenia jego następcy na stanowisku głowy państwa. W końcu 1939 r. osiedlił się w Szwajcarii, gdzie zmarł w 1946 r.

3 czerwca 1936 r. Warszawa – uroczystości dziesięciolecia rządów Prezydenta RP Ignacego Mościckiego. Ignacy Mościcki przyjmuje defiladę na Polu Mokotowskim. Za Prezydentem stoją: Generalny Inspektor Sił Zbrojnych gen. Edward Rydz-Śmigły, minister spraw wojskowych gen. Tadeusz Kasprzycki i szef Gabinetu Wojskowego Prezydenta RP gen. Kazimierz Schally. Fot. NAC

Mościcki

Fot. IPMS

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Władysław Raczkiewicz

(1885–1947)

po odzyskaniu niepodległości przez Polskę piastował m.in. urząd wojewody nowogródzkiego oraz wileńskiego, a także ministra spraw wewnętrznych. 30 września 1939 r. został zaprzysiężony w Paryżu na Prezydenta RP. Obejmując na obczyźnie stanowisko głowy państwa – pozbawionego terytorium, ale uznawanego przez sojuszników – przyjmował odpowiedzialność za walkę o odzyskanie niepodległości. Po zakończeniu wojny nie złożył urzędu, przedłużając tym samym działalność suwerennej państwowości II Rzeczypospolitej, mimo że społeczność międzynarodowa w większości uznawała legalność władz komunistycznych w Polsce.

1-1 Wł. Raczkiewicz

Fot. IPMS

Lata czterdzieste XX w. Uczestnicy posiedzenia słuchają przemówienia Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza (na pierwszym planie, w środku, przed mikrofonem). Widoczni są także m.in.: premier RP i Naczelny Wódz gen. Władysław Sikorski (na prawo od Raczkiewicza), w drugim rzędzie od lewej: minister informacji i dokumentacji Stanisław Stroński, minister bez teki gen. Józef Haller, minister opieki społecznej Jan Stańczyk oraz minister spraw kongresowych Marian Seyda, deputowany Rady Narodowej Ignacy Schwartzbart, poseł Rady Narodowej, biskup Karol Radoński, ambasador RP w Wielkiej Brytanii Edward Raczyński. Fot. NAC

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Władysław Raczkiewicz

Żaden Naród nie wie lepiej od Polaków, że o wyniku walki decyduje nie oręż tylko, ale i Moc Ducha. Tą bronią niejednokrotnie musieli walczyć Polacy i zwyciężali.

Orędzie Prezydenta RP do Polskich Sił Zbrojnych
w związku z rozwiązaniem Polskich Sił Zbrojnych na Obczyźnie,
Londyn, 24 maja 1946 r.

August Zaleski

(1883–1972)

dplomata, w latach 1926–1932 minister spraw zagranicznych. We wrześniu 1939 r. ponownie stanął na czele MSZ, którym kierował do 1941 r. Mianowany przez Prezydenta Raczkiewicza jego następcą, objął urząd w czerwcu 1947 r. Zgodnie z przepisami Konstytucji sprawował go aż do śmierci w 1972 r. Tak długi okres jego prezydentury doprowadził do sporów wśród emigracyjnych elit politycznych i utworzenia Rady Trzech – konkurencyjnego ośrodka przypisującego sobie uprawnienia głowy państwa.

Fot. IPMS

Ok. 1950. Londyn, Wielka Brytania. Spotkanie w Instytucie Historycznym im. gen. Sikorskiego. Od lewej: Stanisław Kot, gen. Władysław Anders i Prezydent RP na Uchodźstwie August Zaleski. Fot. NN, IPMS

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Stanisław Ostrowski

(1892–1982)

lekarz, żołnierz Legionów Wojska Polskiego, poseł na Sejm, prezydent Lwowa w latach 1936–1939, więzień sowiecki, żołnierz 2. Korpusu. Po wojnie osiadł w Wielkiej Brytanii, gdzie prowadził praktykę lekarską, brał udział w życiu politycznym i społecznym emigracji, był członkiem towarzystw i organizacji naukowych. W 1972 r. po śmierci Augusta Załeskiego objął urząd Prezydenta RP na Uchodźstwie, który piastował do 1979 r.

Wrzesień 1936 r. Stanisław Ostrowski jako prezydent Lwowa (czwarty od lewej) podczas spotkania z Prezydentem RP Ignacym Mościckim na Zamku Królewskim w Warszawie. Fot. NAC

Fot. IPMS

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Edward Bernard Raczyński

(1891–1993)

dplomata, od 1934 r. ambasador RP w Wielkiej Brytanii. Na podstawie dokumentów dostarczonych do Londynu przez kuriera Jana Karskiego i potwierdzonych jego świadectwem Edward Raczyński przygotował i przedstawił aliantom szczegółowy raport na temat Holokaustu. Po zakończeniu II wojny światowej pozostał na emigracji, pełniąc funkcję nieoficjalnego przedstawiciela władz RP przy rządzie brytyjskim. W 1979 r. objął urząd Prezydenta RP na obczyźnie, który piastował do 1986 r. Edward Raczyński był najstarszym (złożył urząd w wieku 95 lat) oraz najdłużej żyjącym Prezydentem RP na Uchodźstwie.

Fot. IPMS

Sierpień 1932 r. Ślub Edwarda Raczyńskiego, naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych w Departamencie Polityczno-Ekonomicznym Ministerstwa Spraw Zagranicznych, z Cecylią Jaroszyńską w Rogalinie k. Poznania. Fot. NAC

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

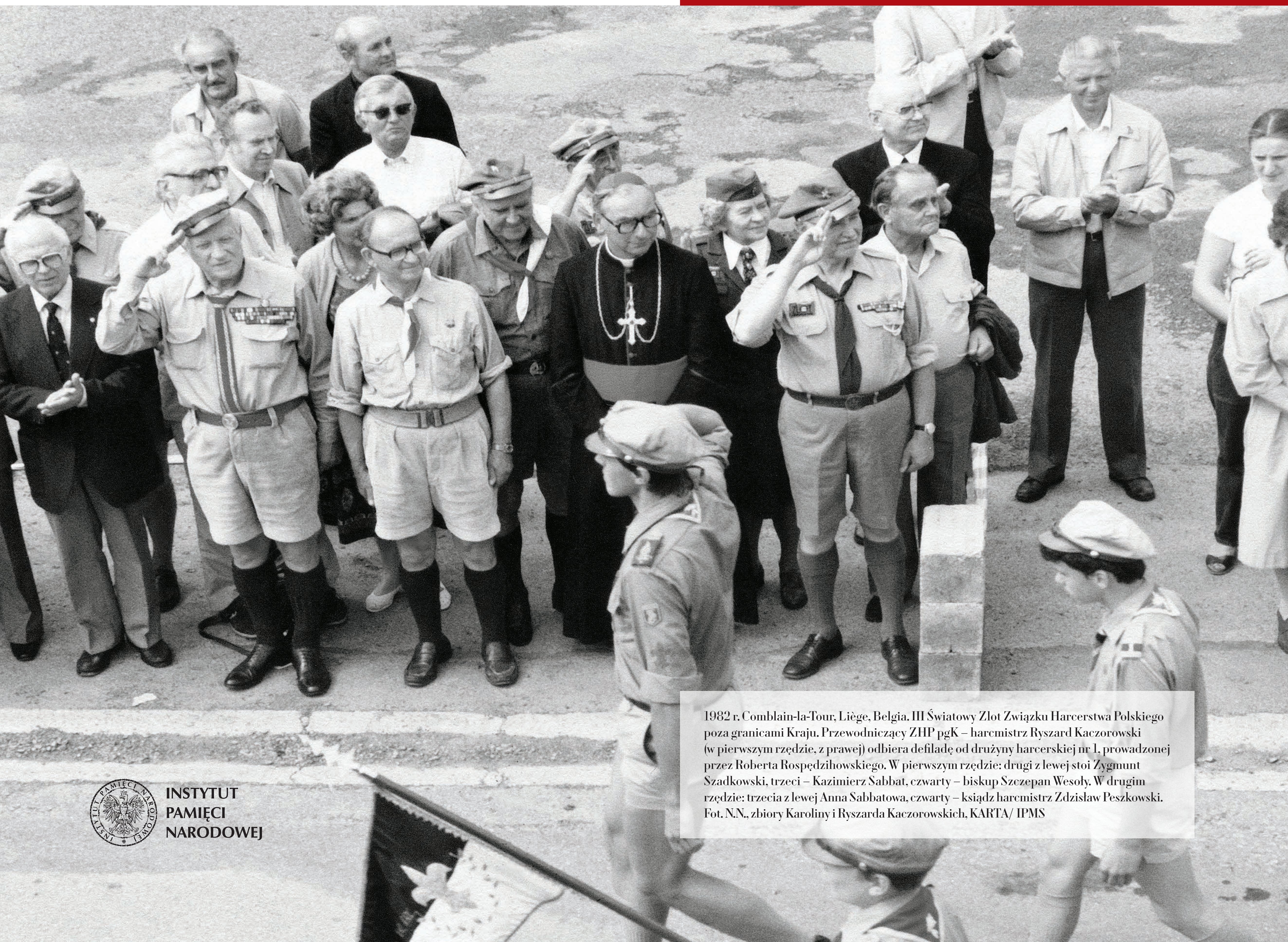
Kazimierz Sabbat

(1913–1989)

prawnik, działacz harcerski, uczestnik wojny obronnej 1939 r. Po ewakuacji Wojska Polskiego do Wielkiej Brytanii służył w 10. Brygadzie Kawalerii Pancernej gen. Stanisława Maczka w Szkocji, a następnie, w Sztabie Głównym Polskich Sił Zbrojnych. Po wojnie pozostał w Wielkiej Brytanii, pracował społecznie, uczestniczył w życiu politycznym emigracji. W latach 1976–1986 był premierem rządu RP na obczyźnie. W 1986 r. objął urząd Prezydenta RP na Uchodźstwie. Zmarł nagle w lipcu 1989 r.

Fot. IPMS

1982 r. Comblain-la-Tour, Liège, Belgia, III Światowy Zlot Związku Harcerstwa Polskiego poza granicami Kraju. Przewodniczący ZHP pgK – harcmistrz Ryszard Kaczorowski (w pierwszym rzędzie, z prawej) odbiera defiladę od drużyny harcerskiej nr 1, prowadzonej przez Roberta Rospędziłowskiego. W pierwszym rzędzie: drugi z lewej stoi Zygmunt Szadkowski, trzeci – Kazimierz Sabbat, czwarty – biskup Szczepan Wesoly. W drugim rzędzie: trzecia z lewej Anna Sabbatowa, czwarty – ksiądz harcmistrz Zdzisław Peszkowski. Fot. N.N., zbiory Karoliny i Ryszarda Kaczorowskich, KARTA/ IPMS

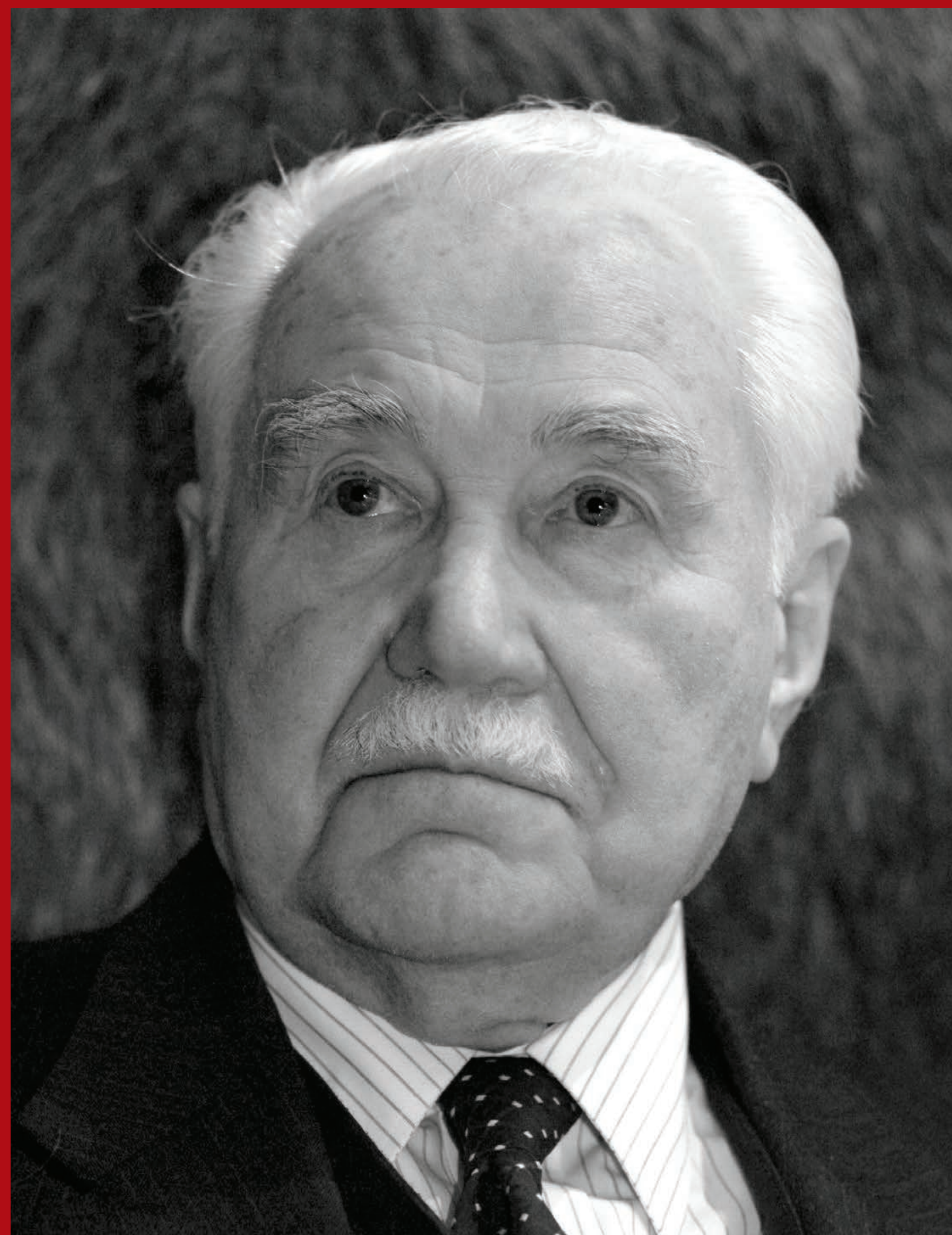
INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Ryszard Kaczorowski

(1919–2010)

działacz społeczny i harcerski, aresztowany przez NKWD, skazany na karę śmierci, zamienioną w 1942 r. na 10 lat łagru, żołnierz 2. Korpusu, po zakończeniu wojny osiadł w Wielkiej Brytanii. Urząd głowy państwa objął w 1989 r. po przedwczesnej śmierci Kazimierza Sabbata. Ponieważ uznał wybory prezydenckie w 1990 r. za wyraz osiągniętej przez Polskę wolności i demokracji, powziął decyzję o zakończeniu działalności władz RP na emigracji. Zginął w katastrofie smoleńskiej w 2010 r. w drodze na uroczystości rocznicowe Zbrodni Katyńskiej.

Ryszard Kaczorowski

Fot. Robert Jaworski / FORUM

1989–1990. Londyn, Wielka Brytania. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie Ryszard Kaczorowski w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego. Fot. N.N., zbiory Karoliny i Ryszarda Kaczorowskich, reprodukcje cyfrowe w Ośrodku KARTA w Warszawie i w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Ryszard Kaczorowski

*Kończąc moje czynności
i myśląc o moich poprzednikach
na stanowisku Prezydenta
Rzeczypospolitej mogę stwierdzić
z głęboką wdzięcznością,
że w trudnej półwiekowej pracy
na wygnaniu żaden z nich
nie sprzeniewierzył się swojej
przysiędze na wierność naszej
Rzeczypospolitej. Oby ta ich
lojalność wobec Narodu, wierność
Jego prawom i tradycjom stała się
drogowskazem co nas wszystkich
ocali od rozbitcia i mocno połączy
w służbie Polsce.*

*We wdzięcznej pamięci Narodu
zostanie też na zawsze
olbrzymi i wysoce ofiarny
wysiłek jej dwóch pokoleń
emigracji politycznej i ruchów
wolnościowych w Kraju.*

*Przekazując urząd Prezydenta
Rzeczypospolitej z Londynu
do Warszawy z ufnością wołamy:*

*Najjaśniejsza Rzeczpospolita
Polska Niech Żyje!*

Orędzie, Londyn, 21 grudnia 1990 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Lipiec 1989 r. Prezydent RP na Uchodźstwie Ryszard Kaczorowski w swoim gabinecie przy Eaton Place w Londynie. Fot. z archiwum Rodziny Kaczorowskich

III RP

insygnia władzy

W grudniu 1990 r., po zakończeniu działalności władz RP na obczyźnie, Ryszard Kaczorowski przekazał Prezydentowi Lechowi Wałęsie insygnia prezydenckie ocalone przez Ignacego Mościckiego we wrześniu 1939 r. Akt ten podkreślał rolę emigracyjnego rządu RP w zachowaniu ciągłości suwerennego państwa polskiego od II do III Rzeczypospolitej, stanowił zarazem dowód dużego znaczenia powojennej emigracji niepodległościowej.

1990 r. Przekazanie insygniów prezydenckich.
Fot. M. Bronarski / Zamek Królewski w Warszawie

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ